

Ю. І. Мурава, О. О. Кульчицька,

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ

АЛЮЗИЯ У РОМАНІ РІЧАРДА АДАМСА «WATERSHIP DOWN»

Розглядаються види алюзії у творі Р. Адамса «Watership Down», завдяки яким казка про пригоди кроликів, що вміють говорити, набуває ознак соціального роману з власним історичним, культурним, політичним контекстом.

Ключові слова: алюзія, функції і види алюзії, соціальний роман.

Рассматриваются виды аллюзии в произведении Р. Адамса «Watership Down», благодаря которым сказка о говорящих кроликах приобретает черты социального романа со своим собственным историческим, культурным, политическим контекстом.

Ключевые слова: аллюзия, функции и виды аллюзии, социальный роман.

The article deals with the types of allusion in «Watership Down» by R. Adams; due to this trope a tale about talking rabbits acquires the features of the social novel with its own historical, cultural and political context.

Key words: allusion, functions and types of allusion, social novel.

Об'єктом нашого дослідження є відомий роман британського письменника Річарда Адамса «Watership Down», **предметом** – стилістичне явище алюзії, що широко використовується у творі. **Актуальність дослідження** обумовлена перспективою розгляду алюзії як засобу створення вертикального контексту твору та реалізації його інтертекстуальних зв'язків. **Мета роботи** полягає у дослідженні ролі алюзії у творі, який за формою є байкою, а за змістом – дослідженням динаміки розвитку і становлення суспільства. Мета роботи обумовлює необхідність вирішення таких **завдань**: розглянути суть стилістичного явища алюзії, її текстові функції і види; визначити види алюзії у тексті роману, що розглядається; визначити роль алюзії у трансформації контексту роману.

Слово «алюзія» в перекладі з латинського «allusion» означає «жарт, натяк». Незважаючи на те, що саме слово «алюзія» з'явилося в багатьох європейських мовах ще у XVI столітті, а термін «алюзія» давно використовується в зарубіжному мовознавстві і літературознавстві, саме явище почали активно вивчати лише наприкінці XX століття [2, с. 83].

У визначенні І. В. Арнольд алюзія – прийом вживання якого-небудь імені або назви, що натякає на відомий літературний або історико-культурний факт, – це стилістична фігура референційного характеру, яка спирається на екстралінгвістичні пресуппозиції того, хто говорить, і того, хто слухає, автора і читача, на історико-культурний компонент їх фонових знань [1, с. 25]. Індикаторами алюзивного процесу можуть служити нерівноцінні в лінгвістичному плані мовні одиниці: слово, словосполучення, висловлювання [5].

Про що б не йшла мова, автор завжди може передати своє бачення ситуації за допомогою алюзії. О. М. Дронова виділяє такі функції алюзії в тексті [3]:

- оцінно-характеризуючу – вказівка на якості героя;
- оказійну – посилення на історичні факти та особистості для відтворення духу епохи, в яку розгортається дія твору;
- конструктивну – через алюзію в тексті здійснюється розкриття певної теми, що об'єднує всі його частини в інформаційну єдність;
- прогноуючу – перед текстом наводиться епіграф, в якому міститься натяк на те, про що йтиме мова у творі.

Алюзія використовується заради вираження певного алюзивного смислу. Створюючи алюзію, автор вкладає в неї певний смисл, який розшифровується / інтерпретується читачем або слухачем. Процес створення та інтерпретації алюзивного смислу є індивідуальним (характерним для даної алюзії) і, певною мірою, суб'єктивним (можливі різні інтерпретації однієї і тієї ж алюзії різними реципієнтами) за своєю природою [7].

Е. Кузнєцова виділяє такі основні етапи інтерпретації смислу алюзії [7]:

- ідентифікація алюзії з алюзивним фактом;
- формулювання буквального значення алюзії на підставі прямих значень;
- формулювання смислу алюзивного факту;
- аналіз трансформації смислу алюзивного факту під впливом нового контексту його вживання (у разі прямої алюзії);
- аналіз трансформації смислу тексту-першоджерела в результаті лінгвістичної трансформації тексту-першоджерела і нового контексту вживання (у разі непрямой алюзії);
- формулювання алюзивного смислу.

Розшифрування алюзії потребує наявності у автора і читача спільних загальних знань. Процес актуалізації реципієнтом алюзії включає в себе [4]:

- розпізнання маркера – якщо алюзія слабо виражена, читач може не помітити її присутності;
- модифікацію первинної інтерпретації частини тексту – на цьому етапі відбувається зміна початкового розуміння тексту, що містить алюзію;
- активацію тексту, що читається – під час читання тексту реципієнт закріплює прочитане в короточасній пам'яті. Активація кожної ідеї активізує суміжні з нею ідеї. Цей процес продовжується до тих пір, поки подальша активація суміжних припущень не змінить припущення в цілому у творі, що інтерпретується.

Класифікують алюзію за різними критеріями. Так, М. Д. Тухарелі пропонує дві класифікації алюзії – за її семантикою та за структурою [6]. За семантикою виокремлюються такі види алюзії:

а) антропоніми – власні імена; зооніми – імена тварин, птахів; топоніми – географічні назви; космоніми – назви планет, зірок; ктематоніми – назви історичних подій, свят тощо; теоніми – назви богів, демонів, міфологічних персонажів;

б) біблійні, міфологічні, літературні, історичні та інші реалії;

в) алюзія може локалізуватись у відгомонах цитат, контамінаціях, ремінісценціях та інших видах алюзивних цитат.

У англomовних словниках наводять такі види алюзії [8, с. 9; 9, с. 42-43]:

– алюзія як посилання на певні події (topical allusion);

– особистісна алюзія як посилання на факти біографії письменника (personal allusion);

– метафорична алюзія, метою якої є передача додаткової інформації (metaphorical allusion);

– імітативна алюзія, яка імітує стиль інших письменників (imitative allusion);

– структурна алюзія, яка відображає структуру іншого твору (structural allusion).

Існує також класифікація алюзій за тематичною приналежністю алюзивного факту [7, с. 19-25]. За цим принципом алюзії поділяються на такі класи:

– літературна алюзія;

– кінематографічна алюзія (висловлювання з популярних кінофільмів і мультфільмів);

– алюзія на твори інших видів мистецтв (як правило, назви творів образотворчого мистецтва);

– історична алюзія (посилання на будь-які історичні факти, історичні постаті, включаючи посилання на висловлювання історичних осіб або твори, що описують історичні події);

– політична алюзія (посилання на загальновідомі політичні факти або політичні постаті).

Твір Річарда Адамса «Watership Down» є байкою з яскраво вираженими ознаками соціального роману. Це один із зразків англomовного твору, який вражає не тільки своїм сюжетом, але й багатством мовних засобів. З-поміж різноманітних тропів, до яких вдається автор, описуючи буденне життя диких кролів, «суспільний устрій» різних крільчатників (від тиранії до демократії), героїчні пригоди маленької кролячої спільноти, члени якої вірять у можливість змін на краще, уважний читач у першу чергу звертає увагу на різноманітні види алюзії. Пригоди кроликів сприймаються не як казка про тварин, що розмовляють. Значущість питань, що розглядаються у творі – боротьба з тиранією, засади демократичного суспільства, відповідальність перед громадою, почуття обов'язку, чесність, самопожертва, ставлення до слабких, відношення до природи, мистецтво як форма збереження соціальної пам'яті та як ідеологія, міфологія та інші, – перетворюють захоплюючий бестселер на серйозний роман, який віддзеркалює проблеми людського суспільства. І не в останню чергу це досягається завдяки майстерному використанню алюзії.

На цьому етапі дослідження ми можемо констатувати наявність таких видів алюзії у романі Р. Адамса «Watership Down»:

– посилання на твір «The Private Life of the Rabbit» натураліста Рональда Локлі;

– посилання на літературних, міфологічних персонажів, героїв народного етносу (Robin Hood – мужня людина, захисник слабших; John Henry – герой, що бореться з загрозливими технологіями; Breg Rabbit – літературний персонаж, чий пригоди описуються у творі «Uncle Remus» Дж. Харріса; Одисей – гомерівський персонаж, мандрівник, хитра, кмітлива людина; Кассандра – героїня грецької міфології, провидиця);

– епіграфи (усім 50 розділам та епілогу роману передують епіграфи з творів різних авторів: поетів – В. Шекспіра, Г. Вона, Р. Браунінга, В. Одена, В. Блейка, Р. Джеферса, В. Єйтса та ін.; романістів – Т. Харді, Ф. Достоєвського, К. Грема, Ф. Томпсона та ін.; філософа – Платона);

– біблійні тексти (одна з історій Кегара перегукується з біблійною історією про Ноїв ковчег, кроляча міфологія – зі сказаннями про створення світу);

– політичні реалії (у романі наведено опис чотирьох форм суспільства з різним соціальним устроєм – традиційної конституційної монархії, суспільства на кшталт соціалістичного, фашистської диктатури, демократії; доволі прозоро автор натякає на дві історичні особи – Наполеона з його планами захоплення Європи і Гітлера з його маніакальним прагненням встановити концтабірний режим у суспільстві).

На цьому етапі нашої роботи залишається поза увагою таке явище, як запозичення стилістичних характеристик окремих літературних або усних жанрів – міфів, поезії, усної розповіді-історії, дитячих промовлянь, які разом з алюзією цементують текст і реалізують його зв'язки з іншими текстами, породжуючи нові імпліцитні смисли. Отже, можемо зробити попередній висновок: окрім зазначених вище функцій алюзія виконує функцію утворення соціального контексту у художньому творі та реалізації інтертекстуальних зв'язків.

Література:

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка / И. В. Арнольд. – М. : Флинт, 2002. – 384 с.
2. Дронова Е. М. Проблемы перевода стилистического приёма аллюзии в англо-ирландской литературе первой половины XX века / Е. М. Дронова // Вестник ВГУ, Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация». – Воронеж, 2004. – № 1. – 83-86 с.
3. Дронова Е. М. Стилистический прием аллюзии в свете теории интер-текстуальности: На материале языка англо-ирландской драмы первой половины XX в. : дис. ... канд. филол. наук / Е. М. Дронова. – Воронеж, 2006. – 182 с.

4. Значение аллюзии как интертекстуального элемента в пространстве текста сочинения выпускников [Электронный ресурс] / М. Г. Ситдикова // Режим доступа : http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Philologia/9_104922.doc.htm
5. Машкова Л. А. Литературная аллюзия как предмет филологической герменевтики : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук / Л. А. Машкова. – М., 1989. – 24 с.
6. Тухарели М.Д. Аллюзия в системе художественных произведений: дис. ...канд. филол. наук / М. Д. Тухарели. – Тбилиси, 1984. – 167 с.
7. Обучение навыкам идентификации, интерпретации и формирования аллюзий русского языка студентов-иностранцев высокого продвинутого уровня [Электронный ресурс] / Кузнецова Е. // Режим доступа : http://www.distinguishedlanguagecenters.org/other/Book_1_Sociocultural_Compentence_Part_Two_Allusions.pdf
8. Baldick, C. The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms / C. Baldick. – Oxford, New-York : Oxford University Press, 2008. – 368 p.
9. Cushman, S. Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics / S. Cushman. – Princeton, New Jersey : Princeton University Press, 2012. – 1440 p.